

sâl'in reddiyesiyle karşılaştırmış ve eserin yarısının eksik olduğunu, İbn Assâl'in kitabından faydalanarak daha mükemmel bir metnin meydana getirilebileceğini göstermiştir. 3. *ed-Dîn ve'd-devle**. Ali b. Rabben'in müslüman olduktan sonra İslâm'ın hak din, Kur'an'ın Allah kelâmı ve Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu, Tevrat ve İnciller'de Hz. Peygamber'in gönderileceğine dair yalnız işaret değil sarâhatin bulunduğunu ispat etmek maksadıyla kaleme aldığı bu eser, konu ve muhteva açısından *er-Red 'ale'n-naşârâ*'dan daha mükemmeldir. Eser, Âdil Nuveyhiz tarafından geniş dipnotları ilâvesiyle neşredilmiştir (Beirut 1973).

Ali b. Rabben'in günümüze intikal etmeyen veya henüz bulunamamış olan diğer eserleri şunlardır: *Tuḥfetü'l-mülûk, fi'l-Emsâl ve'l-âdâb 'alâ mezâhibi'l-Fürs ve'r-Rûm ve'l-'Arab, Menâfi 'u'l-eṭ'ime ve'l-eşribe ve'l-'akâkîr, Hıfzû's-şihḥa, Kitâb fi'l-ḥacâme, Kitâb fi ter-tîbi'l-ağziye, Kitâb fi'r-rukâ, Kitâbü İr-fâk'l-ḥayât, Kitâbü'l-Lü'lu'e*.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali b. Rabben et-Taberî, *Firdevsü'l-ḥikme* (nşr. M. Zübeyr es-Siddîkî), Berlin 1928, s. 1, 8, 518-519; a.m.f., *er-Red 'ale'n-naşârâ* (nşr. I. A. Khalifa — W. Kutsch), Beirut 1959; a.m.f., *ed-Dîn ve'd-devle* (nşr. Âdil Nuveyhiz), Beirut 1973, s. 35-36, 98, 210; Taberî, *Târîḥ* (de Goeje), II, 1276; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 239; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 354; İbn İsfendiyâr, *Târîḥ-i Taberistân* (özet trc. ve nşr. E. G. Browne), Leiden 1905, s. 130-131; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, VI, 429; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VI, 75-76, 191-192; İbnü'l-Kiftî, *İḥbârü'l-'ulemâ'*, Leipzig 1903, s. 31, 167, 187; İbn Ebû Usaybia, *'Uyûnü'l-enbâ'* (nşr. Nizâr Rızâ), Beirut 1965, s. 414; İbn Hallikân, *Vefeyât*, IV, 245; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, I, 149; Steinschneider Lit. d. Juden, *Engishtran*, London 1957, s. 194; *Hediyetü'l-'ârifîn*, I, 669; Sezgin, *GAS*, III, 238-239; Flügel, *ZDMG*, XIII, 559; von Maurice Bouyges S. J., "Aliy Ibn Rabban at-Tabariy", *Isl*, XXII (1935), s. 120-121; Muhammed Kürd Ali, "Ali b. Rabben", *MMAdm.*, XXII/7-8 (1947), s. 304-306.

 NECİP TAYLAN

ALİ RÂMİTENİ

(على راميتنى)

(ö. 715/1315)

Hâcegân* silsilesine mensup mutasavvif.

Buhara yakınlarında bulunan Râmîten (Râmeyten) kasabasında doğdu. Mahmud İncir Fağnevî'ye intisap etti. Ahmed Yesevî ve Seyyid Ahmed Atâ ile görüş-

tü. Alâüddeve-i Simnânî ile mektuplaştı. Yüz otuz yıl yaşadığı rivayet edilen Ali Râmîtenî, büyük oğlu Hâce İbrâhim sağ olduğu halde, vefat ederken yerine halife olarak küçük oğlu Hâce Muhammed'i bıraktı. Müridleri kendisine Hâce-i Büzürg (büyük hoca), Hâce Muhammed'e ise Hâce-i Hurd (küçük hoca) derlerdi. Oğlu Hâce Muhammed'den başka Hâce Muhammed Külâhdüz, Hâce Muhammed Bâverdi, Hâce Muhammed Halâc, Hâce Muhammed Baba Simmâsî adlı dört halifesi daha vardır. Nakşibendiyye tarikatının kurucusu Bahâeddin Nakşibend, Ali Râmîtenî'nin halifelerinden Muhammed Baba Simmâsî'nin mürididir.

Hâce Azîzân lakabıyla meşhur olan ve Azîzân tarikatının kurucusu sayılan Ali Râmîtenî, zikir telkini konusunda cehrî ve hafî iki ayrı usul uygulamış, daha sonra Nakşibendiyye'de hafî zikir esas alınarak cehrî zikir terk edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tibyân, II, 273^b; *Reşahât Tercümesi*, s. 53; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 413; Abdülmecid el-Hânî, *el-Ḥadâ'iku'l-verdiyye*, Kahire 1308, s. 120; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-euliyâ'*, II, 182; Hasan Lütfî Shushud, *Masters of Wisdom of Central Asia*, Oxford 1983, s. 30-32.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

ALİ b. REBÂH

(bk. ULEY b. REBÂH).

ALİ b. RIDVÂN

(bk. İBN RIDVÂN, Ali).

ALİ er-RIZÂ

(على الرضا)

Ebü'l-Hasen Ali er-Rızâ b. Mûsâ el-Kâzım (ö. 203/819)

İsnâaşeriyye'ye göre on iki imamın sekizincisi.

Büyük bir ihtimalle 153'te (770) Medine'de doğdu. Doğum yılını 148 (765) veya 151 (768) şeklinde gösterenler de vardır. Babası Mûsâ el-Kâzım da Ebü'l-Hasan künyesiyle tanındığından Ali er-Rızâ, karışıklığı önlemek için Ebü'l-Hasan es-Sânî ve ayrıca Ebû Bekir künyeleriyle anılmıştır. Kendisine Sâbir, Râzî, Vefî ve Rızâ gibi çeşitli lakaplar veril-

miş olup bunlar içinde en meşhur olanı, Halife Me'mun tarafından verilen er-Rızâ'dır. Halife bu lakabı ona ilim, ibadet, zühd ve takvâ gibi üstün meziyetleri dolayısıyla vermiştir. Kaynaklar, Ali'nin bu lakapla çağırılmaktan hoşlanmadığını ve sırf halifenin ısrarı karşısında bunu kabul etmek zorunda kaldığını kaydeder. Babası Mûsâ el-Kâzım, Şiî İsnâaşeriyye'nin yedinci imamıdır. Annesi ise Habesistanlı veya Sudanlı bir câriye (ümmü veled) olup adı hakkında çeşitli rivayetler vardır (Sükeyne, Ümmü'l-benîn, Şehd, Neciyye, Necme, Şakrâ vb.). Çocuklarının sayısı ve adları kesin olarak bilinmemektedir. Sadece Muhammed el-Cevâd'ın onun oğlu olduğunda ittifak vardır. Ayrıca Hasan, Ca'fer, İbrâhim, Hüseyin, Muhammed el-Kâni ve Âişe adlarında daha başka çocuklarının bulunduğu nakledilmekteyse de bu bilgiler kesin değildir (bk. Muhsin el-Emîn, II, 13). Soy, oğlu Muhammed el-Cevâd ile devam etmiştir.

Ali er-Rızâ Mescid-i Nebevî'de ilim meclisi kurup hayatını öğretimle geçirmiş, fetvalar vermiş ve ömrünün son yıllarına kadar siyasetten uzak kalmıştır. Ancak 816 yılında halife Me'mûn'un davetiyle Merv'e gitmesinden sonra, isteme-yerek de olsa siyasete karışmıştır. Me'mûn, Ali er-Rızâ'nın Merv'e gelmesini sağlamak için Recâ b. Ebû'd-Dahhâk'ı Medine'ye gönderdi. Merv'e gitmek üzere Recâ ile birlikte yola çıkan Ali er-Rızâ, sırasıyla Mekke, Küfe, Nibâc, Basra, Erbuk, Horasan, Nîsâbur ve Serahs'a uğradı. Şiî rivayetlere göre Nîsâbur'da suyu az akan ve bugün Aynü'l-Kehlân adı verilen bir pınara uğrayınca suyu çoğalmıştır. Şiîler bu pınarı mukaddes sayıp hâlâ ziyaret ederler. Ali er-Rızâ Nîsâbur'da muhaddis Ebû Zür'a er-Râzî ve Muhammed b. Eslem et-Tüsî ile karşılaştı ve onlara hadis rivayet etti. Merv'e ulaştığında kendisini iyi karşılayan Me'mûn, yakın çevresi ile sayıları 33.000'i bulan Abbasoğulları'nı topladı. Bunlara yaptırdığı konuşmada veliahtlığa Ali er-Rızâ'dan daha layık birini bulamadığını belirterek onu veliaht ilân etti (817). Önce bu görevi kabul etmek istemeyen Ali er-Rızâ iki ay direndiyse de sonunda Me'mûn'un ısrarına dayanamadı ve halife tarafından hazırlatılan ahidnâmeyi imzalamak zorunda kaldı. Daha sonra Me'mûn, sahih kabul edilen rivayete göre kız kardeşi Ümmü Habîbe'yi Ali er-